

Wstępne wyniki ratowniczych badań wykopaliskowych przeprowadzonych na Rawelinie August Wilhelm w Kostrzynie nad Odrą

Wstęp

Badania wykopaliskowe związane były z przypadkowym odkryciem wewnątrz placu na Rawelinie August Wilhelm ciałopalnego cmentarzyska ludności kultury łużyckiej z wczesnej epoki żelaza - grupa górzycka (V w. p.n.e.). Przeprowadzono je w okresie od 06.09.2011 do 13.09.2011 r., a kierował nimi mgr Krzysztof Socha z Muzeum Twierdzy Kostrzyn. W trakcie badań w wykopie oznaczonym nr 1 zarejestrowano 30 obiektów nieruchomych oraz warstwę kulturową. Wymiary wykopu badawczego wynosiły ok. 6 x 12 m. Z obiektów pozyskano liczny materiał zabytkowy w postaci: 1736 fragmentów ceramiki, przepalone ludzkie kości z grobów, 36 kości zwierzęcych, 1 krzemień, 3 fragmenty fajek, 2 fragmenty kafla, 1 frag. kafla garnkowego oraz 1 przedmiot metalowy. Podczas badań wykopaliskowych udało się najprawdopodobniej uchwycić północno-zachodni kraniec cmentarzyska. Ilość grobów na całej nekropolii jest niemożliwa do oszacowania, gdyż nieokreślona część cmentarzyska została zniszczona podczas budowy Rawelinu August Wilhelm w XVII w. Nie bez znaczenia na stan zachowania cmentarzyska i grobów miała również budowa fosy otaczającej rawelin oraz późniejsze przebudowy samego obiektu. Ponadto nieustalona liczba grobów ludności kultury łużyckiej została również częściowo lub całkowicie zniszczona przez wkopy nowożytnie związane z zabudową placu wewnątrz rawelinu oraz liczne wkopy powstałe po II wojnie światowej. Całości dzieła zniszczenia dopełniły intensywne działania wojenne w marcu 1945 roku.

Groby społeczności kultury łużyckiej

W trakcie badań odkryto 9 grobów, do których złożono przepalone szczątki kostne 13 osób. Wśród nich przeważały groby popielnicowe, tylko w 3 przypadkach przepalone szczątki ludzkie złożono do 3 grobów bezpopielnicowych. Dwa z pochówków oznaczone były na powierzchni kamieniami, które zapewne pierwotnie pełniły funkcje stel (fot. 1). Popielnice zawierające przepalone kości ludzkie nakryto misami (fot. 2). Razem z przepalonymi kośćmi do popielnic złożono ozdoby należące do zmarłych: bransolety wykonane z brązu (fot. 3), szklane paciorki (fot. 4) oraz około 10 kółek wykonanych z brązu (ob. 22). Ozdoby składano również do samej jamy grobowej, jak w przypadku ob. 5. Podczas eksploracji na brzusku popielnicy zarejestrowano kompletną, lecz popękaną szpilę żelazną (fot. 5). Niestety część z odkrytych przedmiotów została zniszczona - stopiona i zniekształcona w wyniku działalności ognia ze stosu pogrzebowego. Do wyjątkowych należy grób (fot. 6), w którym odkryto trzy popielnice oraz przepalone kości dziecka w wieku 8-10 lat. Złożono je najprawdopodobniej w jakimś pojemniku organicznym ze skóry bądź tkaniny. Cały pochówek zawiera prawdopodobnie przepalone szczątki osób ze sobą spokrewnionych, być może jest to rodzina. Przypuszczenia te potwierdzają wyniki badań antropologicznych. Na tej podstawie można wywnioskować, iż w ob. 7 pochowano mężczyznę w wieku 30-40 lat, młodą kobietę w wieku 20-25 lat. Razem z nią pogrzebano dziecko w wieku 3-4 lata. Ponadto do tego grobu złożono przepalone szczątki kostne dziecka w wieku 8-10 lat. Nieco dalej od skupiska tych dwóch popielnic odkryto kolejne bogato zdobione naczynie ze szczątkami kostnymi mężczyzny w wieku 35-40 lat.

Wyniki analizy antropologicznej przeprowadzonej przez mgr Annę Wrzesińską

W przekazanych do opracowania materiałach z dziesięciu obiektów (w tym dziewięciu grobów), dzięki ekspertyzie antropologicznej zidentyfikowano szczątki ludzkie aż czternastu osobników. Tylko w jednym naczyniu wystąpiły szczątki kostne dwojga osobników (najprawdopodobniej matki i dziecka). Dzięki przeprowadzonej ekspertyzie antropologicznej zidentyfikowano sześć pochówków dziecięcych: czworo dzieci zmarło w wieku młodszym, Infans I (w tym najmłodsze dziecko zmarło w wieku 6 miesięcy), a dwoje dzieci zmarło w wieku starszym, w wieku Infans II. Rozpoznano dwa szkielety osobników młodocianych (lub już dorosłych), zmarłych w wieku Juvenis/Adultus (obydwa oznaczono

jako żeńskie). Wśród osobników dorosłych wydzielono: trzech płci męskiej i czterech płci żeńskiej. Dla jednego osobnika nie ustalono płci i oznaczono tylko jako dorosły (Adultus-Maturus). Analizując stan zdrowia badanej grupy stwierdzono głównie u osobników już dojrzałych (trzech mężczyzn i jednej kobiety), zmiany zwyrodnieniowo-degeneracyjne na kościach. Natomiast na szkielecie dziecięcym z obiektu 26, ale i u dorosłej kobiety z obiektu 2, stwierdzono zmiany o podłożu metabolicznym. Obserwacja kośćca wszystkich dzieci ale i dorosłych pozwoliła zaobserwować (tylko u tych dwóch osobników) silne zmiany na kościach sklepienia czaszki. Są to zaburzenia metaboliczne wywoływane przez niedobór żelaza w organizmie, a będące przyczyną anemii. Cibra orbitalia to zmiana porowatości stropu oczodołu. Choroby zaliczane do grupy chorób metabolicznych mają wspólną genezę - niedobór żywności w ogóle lub tylko ważnych jej składników, tj. witamin czy mikroelementów. Występują wśród ubogiej ludności żyjącej w złych warunkach higienicznych, są wynikiem np. chorób pasożytniczych. Jej występowanie wiąże się z ubóstwem i brakiem higieny w dzieciństwie. Zmiany te są określane stresami wieku dziecięcego.

Pozostałe obiekty nieruchome

Wokół grobów odkryto ślady po kilku jamach, w których umieszczono naczynia ceramiczne, przede wszystkim misy (fot. 7). Są to prawdopodobnie pozostałości po praktykach składania ofiar w postaci żywności i napitku dla zmarłych przez rodzinę i bliskich. Co ciekawe w większości z tych obiektów zarejestrowano nieliczne fragmenty przepalonych kości ludzkich. Ten fakt po części uniemożliwia ich jednoznaczną interpretację jako jam z ofiarami dla zmarłych. Wśród pozostałych obiektów odkrytych w wykopie badawczym dominują dołki postłupowe. Część z nich na podstawie zarejestrowanego w nich materiału ceramicznego można wiązać z funkcjonującym tutaj cmentarzyskiem społeczności kultury łużyckiej. Pozostałe dołki postłupowe datować należy na okres nowożytny. Prawdopodobnie pełniły one jakieś funkcje związane z użytkowaniem Rawelinu August Wilhelm.

W warstwie humusu odkryto liczny materiał ceramiczny wskazujący na zamieszkiwanie tego miejsca we wczesnym średniowieczu (X-XII w. n.e.) oraz średniowieczu (XIV-XV w. n.e.). Ponadto podczas badań wykopaliskowych przebadano jeden obiekt, będący nowożytnym śmietniskiem (fot. 8). W jego wypełnisku odkryto XVI-XIX wieczny materiał ceramiczny, fragmenty kafli, cybuchy i główki fajek, kości zwierzęce oraz przedmiot metalowych. Ponadto w trakcie prac archeologicznych wyeksplorowano 4 lotki od moździerzy kalibru 120 mm.

Podsumowanie

Odkrycie cmentarzyska społeczności kultury łużyckiej z V w. p.n.e. na Rawelinie August Wilhelm jest dla nas sporym zaskoczeniem. Na podstawie wcześniejszych badań wykopaliskowych sądzono, że najstarsze ślady osadnictwa na obszarze Starego Miasta w Kostrzynie nad Odrą datowane są na okres wczesnośredniowieczny (X wiek). W wyniku najnowszych badań datowanie osadnictwa na tych ziemiach zostało przesunięte wstecz o prawie 1500 lat. Zakończone prace wykopaliskowe dowodzą, że ten obszar był atrakcyjny pod względem osadniczym również dla społeczności pradziejowej. Teren położony w widłach Odry i Warty był trudno dostępny, a tym samym miał idealne warunki obronne. Otoczony rzekami i bagnami doskonale się nadawał na lokalizację cmentarzyska i zapewne osady społeczności kultury łużyckiej. Nie można również wykluczyć wcześniejszego osadnictwa w tym miejscu.

Krzysztof Socha
Muzeum Twierdzy Kostrzyn

Zdjęcia z ratowniczych badań wykopaliskowych przeprowadzonych na Rawelinie August Wilhelm znajdują Państwo na naszej stronie internetowej:

<http://www.muzeum.kostrzyn.pl/index1.html>